

OM
KJÖNNET I SPROGENE,

ISÆR
I SANSKRIT, LATIN OG GRÆSK.

AF
PROFESSOR *I. N. MADVIG.*

FORELÆST DEN 16DE JANUAR OG DEN 13DE FEBRUAR 1835.

Da jeg tænkte paa første Gang at opfylde den Forpligtelse, der paalagdes mig, da jeg nød den Ære at optages i dette Samfund, efter Evne at bidrage til dets Forhandlinger, önskede jeg at forelægge det nogle Resultater af historiske Forskninger over den romerske Oldtids Statsindretninger. Da imidlertid Fremstillingen heraf ikke saasnart kunde tilendebringes og jeg ikke gerne for længe vilde opsætte Tilkjendegivelsen af, at jeg erkjendte hiin Forpligtelse, foretog jeg mig at behandle en Gjenstand, hvis Bearbejdelse tidligere kunde fuldendes, og valgte hertil nogle Sproghænomener, hvis Væsen jeg för havde haft Anledning til at gjenomtænke og derved, som det syntes mig, at see i et klarere Lys end det, hvori de sædvanlig fremstilles. For Valget af et grammatisk Æmne behöver jeg ikke at gjøre Undskyldning i et Selskab, der omfatter den videnskabelige Forskning i dens hele Udstrækning. Det er heller ikke til et enkelt Sprogs Detail, jeg vil forsöge at fæste Opmærksomheden et Öieblik, men til det Væsentlige og til Hovedmodificationerne af et Phænomen, der kommer saaledes frem næsten i alle de os nær liggende Sprog, at de allerfleste, der tænksomt benytte Sproget, have haft Leilighed til at gjøre en eller anden Re-

flexion over enkelte Ytringer deraf. Slige Phænomeners Analyse og Tilbageførelse til en consequent Opfatning, der er saa vigtig for Sprogstudiet selv, hvad enten Talen er om Forstaaelse og Fremstilling af det Factiske i de enkelte Sprog eller om sammenlignende Bedømmelse af Sprogenes Egenskaber eller om de historiske Vidnesbyrd, der ligge i Sprogene, synes heller ikke at være uden en umiddelbar Interesse for den, der, om han end ikke er Linguist af Fag, dog ikke kan unddrage sig fra en mere activ eller passiv Deeltagelse i Raisonnement over Sproggenstande eller opgive Lysten til at ordne sine Forestillinger om Betydningen af de uendelige Modificationer af det almindelige Meddelelsesmiddel. Den temmelig omfattende Litteratur, hvormed omtrent siden Midten af forrige Aarhundrede den saakaldte almindelige Grammatik er bleven udstyret, synes ikke synderlig at tilfredsstille de angivne Fordringer eller overhovedet at have bragt noget forholdsmæssigt Udbytte, en naturlig Følge af den Miskjendelse af Opgavens Natur, der ofte fandt Sted. De, der have meent at tage Sagen grundigst, Tydskerne fiden det forrige Aarhundredes fidsste Decennier, forsaavidt de ikke tabte sig i Materialsamlingens Uendelighed, og som ikke vare tilfredse med den Række af Definitioner af Taledele og Former, som, efter Englænderen Harries, Andre gave under Navnet almindelig Grammatik, vare for det Meste hildede i ligesaa urigtige som uklare Meninger om den Maade, hvorpaa Tingenes Væsen og Forhold eller Aandens Beskaffenhed eller Forestillingernes logiske Natur skulde afpræges i Sproget, eller de enkelte Folks Verdensanskuelser — saa kaldtes det med et saare ubestemt Ord — være afirykte i de enkelte Sprog, Meninger,

paa hvis Prøvelse man ikke vovede at indlade sig for ikke at synes at undergrave Studiets Værdighed. Thi var end det, man af Sprogformernes Betragtning lærte om Tingenes og Aandens Væsen, kun ringe eller Intet, saa klang dog Ordene vel. Støttende sig paa dem forlode altsaa Mange den Region, hvori Sproget bevæger sig, idet det svarer til Subjectets almindelige og uforanderlige Bevægelse i Sammenknytningen af enkelte Forestillinger til udsigelige Totalforestillinger, og kun adskiller sig i Enkeltforestillingernes Benævnelse og Midlerne til at gjøre Sammenknytningsmaaderne tydelige for Tilhøreren. De droge, udrustedede med grovt misforstaaede Laan af philosophiske Systemer, saasom tidligere af den kantiske Lære om Kategorierne, nuomstunder andetsteds fra, ud paa at efterforske Sprogformernes dybe Betydning. I det de nu enten (som Bernhardi) i Verbernes Modi efterviiste den kantiske Modalitetskategories Trehed, som om ikke Betegnelsen af et Omdømmes Indhold som virkeligt, nødvendigt eller muligt var en egen Prædicering, eller deducerede det nødvendige Casusantal af Relationskategorien (som selv den skarpsindige W. Humboldt i Adelungs Mithridates IV. S. 317), som om Aarsag og Virkning eller Vexelvirkning betegnedes ved Casus og ikke angaves i Sætningens Grammatiken aldeles uvedkommende Indhold, eller vel endog (som Schmidhenner) paa egen Haand forsøgte Constructionen af Tabeller over alle en Tings mulige Forhold med tildeels næsten pudseerlige Begrebsforvexlinger, kom de da til Resultater, der ligesaalidet vilde vise sig brugbare til at fatte de virkelige Sprogudviklinger, som de for en noget, jeg vil ikke sige dybere, men blot sindigere Eftertanke godtgjorde sig at være Andet end

Frugten af en forkeert Overførelse af Begrebsbestemmelser, der hörte hjemme i en ganske anden Sphære, til Talens grammatiske Form. Hvorvel nu intet Sprog fuldkommen svarede til hvad Sproget meentes at skulle udtrykke, skjönt man skulde have ventet, at den menneskelige Aand i dette umiddelbare Product skulde have blevet sig selv anderledes liig end i videnskabelige Resultater, antoges dog hyppigt visse Sprog for mere end andre at nærme sig den rigtige Form, hvorved man ikke synderlig bekymrede sig om, at andre Folk udtrykte ligesaa rigtige Tanker og opnaaede gjensidig Forstaaelse i Sprog, der vare, ikke mindre bequemme i det Hele eller det Enkelte, mindre lette eller vellydende, men mindre rigtige, der altsaa maatte forvende eller udslette Tingenes Forhold eller Begrebernes Natur. Hine fuldkomne Sprog varø da de, hvorfra de tilsyneladende *a priori* deducerede Former i Gjærningen stykkeviis vare laante, de, der længst havde været Gjenstand for en lærd Behandling, og som ogsaa ellers, formedelst deres Folks og Litteraturers Stilling, havde en Nimbus om sig, tildeels ogsaa fordi de ikke længer havde den trivielle Skjæbne dagligdags at tales af Udannede som af Dannede. Det var ikke vanskeligt at mærke, at Borgen for denne visse Sprog tillagte Fuldkommenhed ikke var nogen anden end deres tilsyneladende Kunstighed og Rigdom paa Former, hvorved man med en mærkværdig Ukyndighed, Glemsomhed eller Fornægtelse af bedre Indsigt oversaae, at lige saa kunstige, ja kunstigere og rigere Formsystemer fandtes hos Folk, der stode og altid havde staaet paa et meget lavt Trin af Aandsudvikling. Ved denne Forkeerthed var det da af liden Indflydelse paa det endelige Resultats Rig-

tighed, om end af stor paa Lærens Udseende, om Sproget opfattedes som en med klar Bevidsthed om Begreberne og ifølge abstract Betragtning over de Forhold, der skulde betegnes, istandbragt Kunstbygning, eller om det, formedelst Forvexlingen af Sprogdelenes Sammenhæng og Indgriben i hinanden baade i Uddannelsen og Anvendelsen og af Sprogets Uafhængighed af Enkeltes Vilkaarlighed ved dets Stilling som Alles Fælledeien- dom med en selvstændig Organisme, betragtedes som et Væsen, der med en forunderlig Skaberkraft udviklede sig selv af Ordrødder i Ordklasser, Former, Endelser ifølge logiske Begrebsdifferenser (saaledes som i K. F. Beckers Bog "Organismus der Sprache") eller om der indblandedes en lige uklar Forestilling om en visse Folk og Tider særlig tildeelt Gave til hvad man paa en anden Maade, men uden videre tydelig Bestemmelse end Henviisningen til de mange Former, kaldte organisk Sprog- dannelsen, ved hvilken visse Sprog adledes, saaledes som de indogermaniske og især Sanskrit af F. Schlegel, en Forestilling, der ret vel forenede sig med visse uhistoriske Anskuelser af Menneskelivets Udvikling i Verden. En nødvendig Følge var det derimod, at man kom til et ganske andet Maal, end det, som var opstillet ved Begyndelsen. Thi istedetfor at man skulde forstaae Sprogets mangfoldige Udviklinger, der med Grader i Beqvemmelighed, som ofte ere vanskelige at vurdere, tjene Aander, for hvem de samme Tænknings Love gjelde, fandt man denne Mangfoldighed egentlig ubegribelig. Derfor vendte ogsaa en riig empirisk sammenlignende eller ved de enkelte Sprog dvælende Sprogforskning sig undertiden med en saadan Uvillie bort fra denne Art af almindelig Sprogbetragt-

ning, at den, ledet alene af en övet Takt i Combinationen af det, der ved Formernes Iagttagelse viste sig som eensartet og ligeartet, mere end billigt og til Skade i enkelte Tilfælde for Sætningernes Rigtighed og i Almindelighed for Indsigtens Klarhed og Sikkerhed forsömte at eftervise Formrækkernes Betydning med Hensyn til det, Sproget skal og vil udtrykke, og deres forskjellige Forhold til forskjellige Sider af denne Fordring eller Stræben, og derfor ogsaa blev utilfredstillende saavel i syntactiske Definitioner, hvor Formens Anvendelse skulde begrændses, som i sammenlignende Sprogbedømmelse. Den holdt sig derfor ikke heller altid fri for den eensidige Beundring af visse kunstige og udförlige Formbygninger, medens den studsede over paa andre Steder at see det Samme udrettet med meget fimlere Midler*).

Sprogets Opgave er, næst Benævnelsen af Forestillingerne, i Sætningen at fremstille den Forbindelse af enkelte Forestillinger, der hos den Talende med Bevidsthed ere sammenfattede til Totalforestillingen om en vis Tilværelse eller Handling, saaledes, som de ere sammenfattede, og i det Forhold for Indbildningskraftens Anskuelse, hvori de sees. En Adskillelse af Ydre og Indre i Forbindelsen finder ikke Sted, i det Alt anskues og dernæst udtales under det ydre Forholds Form, det

*) De i denne Fordom hildede Sprogforskere bringes i Forlegenhed eller blive inconsevente, naar de komme til det engelske i dets Former saa høist simple Sprog; hverken at Folket, der bruger det, har en riig og levende Anskuelse eller at Sproget kan udvikle Kraft og klar Fylde og udtrykke Tænknings Dybder, lader sig nægte.

Ikke-Sandselige kun udtrykkes ved at bringes til en Analogie med det Sandselige. Det er denne simple Sætning, der af sig selv paatrænger sig som Udgangspunkt for al Reflexion over Sproget, der begrænder os den Mark, hvorpaa al Fastsættelse af grammatikalske Begreber har at bevæge sig, og afskærer alle Udskeielser. For Tingenes Væsen og reelle ikke anskuelige Forhold befries vi paa engang — thi her er det en Befrielse, — men tillige fra al Prætension paa en vis grammatisk Metaphysik. Der gives vistnok en højere philosophisk Betragtning af Sproget. Men denne tager Sproget og dets Mangfoldighed som et Factum i Tilværelsen, hvis Betydning er at overveie; med Sprogets Former har den Intet at gjøre. End ikke den gamle ufrugtbare Sammenligning med Logiken, tagen i den almindelige ældre Betydning, og Grammatiken beholde vi. Med de særegne hist betragtede Aandsoperationer og deres Udvikling har Grammatiken slet ingen Parallelisme. Hvad Udtrykket af Folkenes Verdensanskuelse i Sproget angaaer, for dog at berøre en ofte henkastet Paastand, da ligger i Sprogets Ordmasse udbredt den Række af enkelte Forestillinger, der i Folkets Liv ere fremkomne saaledes, at de bleve Gjenstand for Betegnelse; men det er let at see, hvor vanskeligt det er at betegne, hvor righoldige visse Betegnelser ere for Folket, hvorledes Betegnelserne ere fordeelte paa forskjellige Regioner af Forestillinger, hvormeget der er overflødigt Stof, hvad der, uden egne Ord, dog havde en phraseologisk individuel Betegnelse, og andre lignende Forhold, der her komme i Betragtning. Der ligge dernæst i Ordenes etymologiske Forbindelser og Betydningernes Forgreninger Minder om Ideeassociationer, der en-

gang have været tilstede hos Folket; at de nogensinde alle eller for den største Deel ere samtidige levende hos hele Folket, kan Ingen paastaae. Saavidt komme vi ved Ordforraadets Betragtning. Grammatiken derimod, hvori man just vil søge Hovedoplysningen, giver, hvis vi ville sige Sandheden, saagodt som aldeles ingen. Det, som i Sætningen paa forskjellige Maader gjøres tydeligt ved grammatikalske Midler, er overalt Eet. Det Folk, hvis Sprog ikke har Dualis, for at nævne et af en i dette Fag hæderlig bekjendt Mand, *W. Humboldt*, men med aldeles intet Udbytte i den her omtalte, af Humboldt selv angivne Retning afhandlet Exempel, har ikke mindre levende Forestillingen om Toheden som et særligt betydningsfuldt Trin i Mangfoldigheden, end det, hvis Sprog har en Dualis. Det er en stor Vildfarelse at antage, at det almindelige Forhold i Anskuelsen, som ei har sit Tegn, fordi det var overflødigt eller ikke fik Anledning til at danne sig, derfor ikke ligesaavel er tilstede for den Talende, som der, hvor Tegnet findes, at f. Ex. Opfatningen af Subjectet som Subject skulde være mindre levende, hvor ingen fra Accusativ forskjellig Nominativ findes. Alligevel er Grammatiken sikkerlig det meest Charakteristiske i Sprogene, deres egentlige Organisme; det er denne sammenhængende, over hele Ordmassen udbredte Væv, der vanskeligst bringes istand, men derfor og vanskeligst opløses. Hermed er da tillige den hele almindelige indledende Sprogbetragtning betegnet i dens Art; den har at eftersøge, hvad der i det, der under Udtalelsen af en Sætning staaer for Anskuelsen, foruden de enkelte Forestillinger, hvis Combination giver Indholdet og for hvilke Sproget først og lettest fik Navne og Ord, endvidere fordrer eller dog kan foran-

ledige Betegnelse for at vise Forbindelsens Art, de enkelte Forestillingers Optagelsesmaade deri (f. Ex. ikke som subjectivt eller objectivt Moment i Handlingen, men som farvegivende Biforestilling, adverbialt,) og Totalforestillingens Forhold for selve Anskuelsen (f. Ex. som nærværende eller i anden Tidsrelation, som umiddelbart fremtrædende eller som middelbart, completerende Led i en anden Totalanskuelse, det er, som afhængig Sætning.) Herved eftervises da Kilden til og Betydningen af Alt, der ved Benyttelse af hiin første Rod, de benævende og demonstrerende Ord, udenfor deres oprindelige Bestemmelse bliver til i Sproget, de underordnede, indirecte betegnende eller Forhold betegnende Ordklasser og de grammatikalske Ordformer, hvis Forhold til de underordnede Ordklasser (f. Ex. Casus til Præpositionerne) det her ikke er Stedet nærmere at omtale. Med ved denne Undersøgelse bemærkes det da snart, naar Spørgsmaalet er om det, der virkelig fremkommer paa Grund af hiin Tvang eller Anledning til Betegnelse, hvad enten man overveier, hvad der maatte skee, eller et Öieblik betragter, hvad der i Sprogene er skeet, *först*, at Betegnelsen af de grammatikalske Forhold ikke kan tænkes skeet efter en abstract Opfatning og Inddeling af dem, men eftersom de i enkelte Nuancer viste sig og fremkaldte Trangen, der da tilfredsstillendes ikke efter omhyggelig Betænkning, men ved det, som Ideeassociationen tilbød som det Nærmeste, saaledes at vel ved flere Forsög det beqvemmeste fik Overvægt, *dernæst*, at, da al denne Betegnelse maatte skee indirecte — thi oprindeligen kan Sproget, som sagt, kun *benævne* (Ting, Egenskab, Handling) eller *demonstrere* (pronominalsk), — vare her uendelige Veie,

hvor de først gjorde Skridt, de der valgte Midler havde Indflydelse paa den hele følgende Inddeling og Articulation af Betegnelsen. Dernæst er det klart, at al denne Betegnelse paa de mangfoldigste Maader krydsedes og kappedes. Meget blev ad Omveie Betegnelse for det, som det ikke oprindeligen var bestemt til at betegne; en Betegnelse blev nødvendig etsteds, som andetsteds, f. Ex. formedelst en forandret Ordstilling ikke var det; den ene Betegnelse fortrængte og udelukkede den anden ved tidligere Fastsætten og Vellydsgrunde, som f. Ex. Femininendelsen i Sanskrit, Græsk og Latin et Nominativmærke, o. s. v. Det hele System endeligt undergik successive Afslibninger og voldsomme Rystelser i Sprogenes Blandings- og Overgangstider. Her er det nu, hvor vi just maae fremhæve, at Spørgsmaalet ikke kan være om det absolut Rigtige eller Urigtige i visse Sprogs Fremgangsmaade, men om det Beqvemme, Noget, hvorom atter Dommen i mange enkelte Tilfælde er høist vanskelig, fordi det, der i et Sprog er meget beqvemt, ja nødvendigt, saasom Casustegn for Dativ ved en fri Ordstilling, i et andet kan undværes uden mindste Savn. Det er ikke ganske sjeldent, og det hos ret tænksomme Forfattere, men som ikke have tænkt meget over Sproget eller forfeilet den rette Vei heri, at finde Debatter, om det er rigtigst og meest logisk at betegne Subjectets Numerus blot i Prædicatsverbet eller ogsaa i det adjectiviske Prædicat, hvilket Tydskerne ikke gjøre og roses derfor af Hermann i Bogen *de emendanda ratione grammaticæ Graecæ*, imedens det efter en traditionel Ærbødighed for Formrigdom ansees for upaatvivelig Mangel, at Englænderen paa intet af Stederne gjør det; og hvad er dog vissere, end at

de Sprog, der have en Pluralisbetegnelse i Prædicatet, ingenlunde have den forkeerte Hensigt at betegne som en Prædicatsforestillingens Fleerhed, hvad der er Subjectsforestillingens, men at det i deres ældre Form, som endnu er bevaret under maaskee forresten forandrede Omstændigheder, fandtes ønskeligt ved Prædicatet atter at vise mindende tilbage til Subjectet, hvilket maaskee endnu kan have sine Fordele, f. Ex. bidrage til Muligheden af en friere Ordstilling. Hvad der kan kaldes feilagtigt i Sprogene er ikke en Afvigelse fra en vis med Tingenes Natur stemmende Schematismus, men enten Mangel eller Overflödighed, der maa vurderes med Hensyn til hele Systemet af Betegnelsesmidler, eller Ubeqvemhed eller Vaklen og Fleertydighed. Hvad der stöder som Inconsequents i Gjennemførelsen af visse Midler, er ikke eensidigt alene at betragte som Virkning af en mindre consequent reflecterende Iagttagelse eller unöiagtig Udvidelse af Analogier, skjönt begge Dele ere dybt rodfæstede i al Sprogudvikling, men, da Hensigten aldeles ikke var Betegnelse efter anstillet Reflexion af det ved Reflexionen Bemærkede, men Betegnelse ifølge Trang til Tydelighed, som Følge enten af, at denne Trang i visse Tilfælde mindre var tilstede, eller og af ydre Indvirkninger, der f. Ex. i visse Tilfælde udslettede en Endelse, der paa andre Steder beholdtes slet ikke efter en bevidst Beslutning, end ikke af Trang, men maaskee efter andre Udtaleforhold. Dette hindrer mig alligevel, som jeg antydede, ikke fra at sige, at megen grammatikalsk Dannelse i Sprogene er opstaaet ved Urigtighed, det er, ved Anvendelse af Sprogformer og Elementer i en anden Betydning end den forhen gjeldende Overeenskomst derom vedtog. Det vilde

före mig aldeles bort fra det her foresatte Maal, hvis jeg vilde forsøge paa heraf at udvikle den Charakter af Relativitet, som ledsager Begreberne Sprogrigtighed og Sprogfeil ogsaa indenfor de enkelte allerede uddannede Sprogs Grændser. Jeg har allerede fjernet mig nok fra Maalet eller, rettere sagt, er bleven opholdt nok fra at begynde Gangen derefter ved disse Forbemærkninger, hvis Hensigt var at antyde den Frihed fra forudfattede Forestillinger om en vis Udviklingsform som den ægte og rigtige, hvormed man bör gaae til at undersøge den mangfoldige Realisation af Sprogopgaven. I denne Undersøgelse maae vi nu i de fleste Tilfælde blive staaende ved den tilveiebragte Realisation, uden at kunne see, hvorledes i det Enkelte og igjennem hvilke Modificationer i den første Alder den er tilveiebragt, fordi i de enkelte Partierts Tilblivelse de mulige Veie ere saamange og den historisk-grammatikalske Analyse höist sjeldent med Sikkerhed kan oplöse det Sammensatte og mangfoldigt Forandrede og Afslebne ganske i dets oprindelige Elementer og angive disses Betydning för Indtrædelsen i Formdannelsen; kun af og til tillader Sammenligningen af mange Phænomener i de Sprog, hvis Form synes ikke ved gjennemgribende Revolutioner at være adskilt fra den første Dannelse af enkelte Elementer, at forfølge enkelte Gange i Labyrinthen temmelig langt tilbage, hist og her til et Udgangspunkt. Dette er tildeels Tilfældet med de til Kjønnsforestillingen sig refererende Phænomener i Sanskrit, Græsk og Latin, hvilke jeg skal betragte i Forbindelse med Kjønnsforestillingens Fremtrædelse og Indflydelse i Sproget i det Hele.

For de Gjenstande og Forestillinger, som Mennesket mærkede med dets Aands Stempel ved at give dem Navn, satte det sit eget Væsen til Maalestok og classificerede dem derefter. Iblandt de Forestillinger, der refererede sig til levende Væsener, vare der saare mange, hvori Deelagtighed i den ene eller anden Side af Kjönsdupliciteten var et væsentligt Moment, Medlemmerne af de to Kjön i de dem eiendommelige menneskelige Tilværelsesforhold og Stillinger og Dyreindividerne betragtede efter denne Forskjels Virkninger. Men ogsaa de levende Gjenstandes *Arter* fremtraadte for Mennesket i deres Yttringer med almindige Charactertræk, det være nu Styrke eller Svaghed, Haardhed eller Mildhed, der lode dem henbringe under den samme Classification efter deres Tilnærmelse til det ene eller andet Kjöns Eiendommelighed. Livløse Gjenstande dernæst, der medførte en livlig Affection og for Phantasien Billedet af Individualitet og Selvvirksomhed — og dette kunde bestemmes ved höist forskjellige Indflydelser, for Exempel ved Modsætningen imellem to sammentræffende Gjenstande, der hver for sig ikke vilde have vakt en slig Opfatning — og som saaledes i stor Mængde gjennembröd en anden Classification, det Levedes og det Livløses, Skranker, sondrede sig nödvendigen i og ved denne Gjennembryden for Phantasien ved productivt og handlende eller receptivt og lidende Forhold efter de to Kjön. Denne Classification omfattede endelig de ikke sandselige Forestillinger (f. Ex. Virksomheder, Handlinger), der sandseliggjordes ved en Art Personification og, i det de benævnedes, fremtraadte paa denne Maade for Phantasien. Forsög paa i det Enkelte at efterspore den barnlige Menneskeslægts Phan-

tasies og Ideeassociations Gange i denne Classification af Gjenstandene yde næsten kun Bidrag til det Meget, som kaldes interessant, men mangler videnskabeligt Princip, fordi der ifølge Sagens Natur ikke kan opdages nogen Lov, hvorvel visse vidt-omfattende Overeensstemmelser ved Gjenstande, der ligesom paatvang een Opfatning, lade sig opstille, saasom Jordens feminine Charakter. Med Hensyn til de Phænomener, der her vise sig i Sprogene med grammatikalsk Kjon, er först at lægge Mærke til de fra forskjellige Puncter udgaaende, forskjellige Sider af en Gjenstand fastholdende Opfatninger, der kunne ligge til Grund for Ord, der siden blive Benævnelser for Gjenstanden i Almindelighed, og i det Hele til Benævnelse-ernes Bevægelse i Sprogbrugen og Overførelse, dernæst til Benævnelse-ernes Dannelse ved Afledning og Sammensætning, hvorved den hele nybenævnte Forestilling beholdt det ene Sammensætningsleds Kjon. Naturligviis v irkede Beskaffenheden af den Forestilling, for hvilken Navnet dannedes, ogsaa med Hensyn til Kjønnsforestillingen, med ved at bestemme Dannelsesmaaden, men den udtrykte sig dog ikke stedse i Valget af den Deel, der bestemte hele Ordets Kjon. Just ved denne Navnedannelse ved Sammensætning optoges atter en stor Mængde Gjenstande i de levende Væseners Classification. Ved en mulig Kamp imellem Forestillingen og den Opfatningsmaade med Hensyn til Kjon, der ledsagede det dannede Navn, maa man erindre sig Ordets store Kraft til at beherske Ideeassociationen, og tillige, at slig Kamp kun efterhaanden kunde frembringe et andet Resultat, hvorved altsaa Alt kom an paa Stillingen i det Öieblik, da Mærker af Kjønnet bleve til i Sproget og befæstede det,

som forefandtes. Med Forbigaaelse af saadanne hidhörende Uovereensstemmelser i nærbeslægtede Sprogs analoge Dannelser, som den der finder Sted ved Deminutiverne i Græsk, hvor de ifølge en fælleds Biforestilling alle ere Neutra, og i Latin, hvor de med andre Afledningsendelser følge Stammeordet, vil jeg her kun udhæve, hvad der i nogle Sprog finder Sted ved Dyrearternes Navne. Mange Artsnavne have et bestemt Kjøn uden Hensyn til Individet (de saakaldte *epicoena*); ved andre har Individernes naturlige Kjønforskjel hindret Fastsættelsen af et grammatikalsk Kjøn for Arten, hvorvel der ofte er en Tilböielighed til det ene mere end til det andet; de ere *communia*; og dette er just Tilfældet i Græsk og Latin med Navnene paa Huusdyrene (*bos, canis*), hvor Hensynet til Individets bekjendte og i Dyrets Brug vigtige Kjøn paatrængte sig og i andre Ord krævede en Klöven og ny Dannelse, som i *equus, aqua*, hvor Græsken kun har *ἴππος*. Ved andre Dyr endelig gjorde vel ikke Individets Kjøn sig gjeldende, men de fremböde ikke en noksom bestemt Character for at Navnet kunde faae et vist Kjøn; det hörer til Ordene med uvist Kjøn (og med vaklende Form efter Kjønnet, forsaavidt dette har Indflydelse derpaa).

De Forestillinger, der saaledes vare, om jeg saa tör sige, farvede med en oprindeligt til det naturlige Kjøn sig referende Biforestilling, udhævede sig vistnok af den hele Masse, og det Tilbageblivende dannede altsaa forsaavidt et naturligt Neutrum, en Række Forestillinger, ved hvilke Kjønforestillingen ikke indblandede sig, hvoriblandt da först af sandselige Gjenstande maae mærkes alle de, der viste sig og opfattedes som Masse og Aggregat. Det er imidlertid langt fra, at denne

blotte Mangel fremtraadte og fölte som en positiv Character eller at *her* den mere abstracte Adskillelse imellem det Levende og det Livlöse gjorde sig paa samme Maade gjeldende, som den imellem de to naturlige Kjön og hvad der, tvetimod hiin Adskillelse, optoges under deres Analogie. Det vilde være meget urigtigt at tænke sig den hele Classifications Fremkomst under Skikkelsen af först en Inddeling i Levende og Livlöst, dernæst en Klöven af det Levende i to Kjön. Dette er Reflexionens Vei, ikke den umiddelbare Opfatnings; ved den vilde Meget være bleven udelukket fra Kjönsinddelingen, som nu deeltager deri. Overveier man dette og betænker man tillige, hvorledes ved en Duplicitet, hvoraf man selv er det ene Led, kun det andet modsatte Led klart fremtræder, fastholdes og betegnes som en Afvigelse fra den almindelige Norm, hvortil man stempler sig selv, og föier man nu endelig hertil den Betragtning, at Sprogets Skikkelse maa tænkes udgaaet især fra Manden og dannet i Mændenes Samqvem og Færdsel, da kommer man til den for hele Undersögelsen saare vigtige Bemærkning, at især den feminine Character maatte livlig opfattes og muligviis fremkalde Betegnelse, hvorimod den masculine Character hverken saa bestemt fremtraadte i Forestillingen, at den ikke let kunde falde sammen med den almindelige (neutrale) Character, eller, hvad Betegnelse angaaer, naar den allerede var adskilt fra Femininet ved dettes Tegn, og altsaa i denne Henseende ingen Trang fandt Sted, saa snart kunde foranledige en ny Betegnelse, der skulde udtrykke Sondringen fra det Livlöse. Masculinum viser sig altsaa *tildæls* som almindeligt Kjön. Det er imidlertid let at see, at ogsaa Classificationen af det

Levende og det Livlöse, modificeret ved den Udvidelse af det Levendes Classe, som alt er omtalt, i enkelte Tilfælde, f. Ex. hvor Biforestillingen om Handlen eller Ikke-Handlen traadte til, kunde gjøre sig gjeldende. Hvor nu heraf fremkom ydre Mærker i Sproget, maatte Mærket af denne Modsætning, krydset med Betegnelsen for de to Kjøn af det Levende, frembringe en Triplicitet; men denne Modsætning af det Levende og Livlöse kunde meget vel komme til at blive mærkelig i Sprog, hvor Kjönforskjellen ikke blev det, eller i Sprog, hvor denne ellers yttrede sig, dog paa enkelte Punkter, hvorhen den ikke naaede, saa at en anden Duplicitet opstod, end den för omtalte, om hvilken Navnet Kjön kun uegentlig kunde bruges.

Hvor nu i Sprogene den Ordet ledsagende Biforestilling, ifølge hvilken den henføres til en af de fremstillede Classer, fremtræder med Indflydelse paa det, der höres ved Talen under Brugen af Ordet eller Antydning deraf, der er grammatikalsk Kjön.

Oprindelig existerer nu vistnok hiin Indspillen, om jeg maa bruge dette Navn, af Kjönforestillingen eller den anden Classification i Sproget uden noget hörbart almindeligt Tegn. Den vækkes ved Gjenstandens eget Navn. Den ligger aldeles udenfor det, som den Talende vil sige, udenfor Sætningens Væsen. Den hörer ikke til det, som Sproget direct eller indirect *maa* betegne. Jeg veed ikke, om Nogen vil falde paa, at Substantiverne selv oprindeligen i deres Skikkelse havde Noget, der hentydede herpaa, hvad selv i de Sprog, hvor det grammatikalske Kjön er meest udviklet, kun for en Deel er blevet Tilfældet i det Accessoriske af Ordet. En sliq Formod-

ning vilde röbe en meget falsk Forestilling om Sprogets første Trin. Paa dette Trin er Ordet ikke engang ved bestemt Form Substantiv eller Verbum; Anskuelsen af en Handling tænkt som Prædicat (Verbum) eller som Subject (Substantiv) har samme Tegn, saaledes som endnu i Chinesisk mange Ord have denne dobbelte, ja tredobbelte Function (ogsaa som Adjectiver). Ordformer for Ordklasserne ere Følger af de grammatikalske Forholdsbetegnelser, der forbinde sig med Ordene, forskjellige efter den forskjellige Function. Selv ved en bestemt Substantivdannelse maatte stræbes efter særegen Betegnelse for den særskilte Forestilling efter dens Individualitet; hiin meer eller mindre dunkle generelle Biforestilling kunde her ingen Rolle have til at frembringe almindelige Mærker*).

Spørge vi nu, hvorledes alligevel efterhaanden Kjønnsforestillingen og muligviis ogsaa den dermed sammenstødende Adskillelse af det Levende og det Livløse kunde trænge sig synlig frem i Sproget og faae grammatikalsk Betydning, da vil det neppe være vanskeligt at eftervise, hvor den har aabnet sig Døren hertil, forsaavidt det virkelig er skeet i Sprogene. I Pronominalbetegnelsen og det i den oprindelige demonstrative, hvormed tredje personlige Pronomen falder sammen, har Kjønnet sit nærmeste Sæde og Hjem. I Talen betegne vi ikke enhver hyppigt gjenkommende eller umiddelbart efterviselig Forestil-

*) Det er vel overflødigt at advare mod her at indblande den sammensættende og afledende Orddannelse ved Sætningsled, der, i det de selv have et vist Kjøn, forsaavidt ogsaa betegne det i det sammensatte Ord, hvorom ovenfor og siden.

ling med dens da besværlige eller overflødige Navn. Den antydes som en, der i Contexten eller udenfor Talen er given og bestemt, som altsaa den Hörende selv underlægger det almindelige Antydelsestegn. Dette almindelige Antydelsestegn kunne vi, just fordi det ikke maa være et til en vis Gjenstand knyttet Navn, ikke tænke os opstaaet af Andet end af en den virkelige Paapegen og Henvisen ledsagende Lyd (anderledes end de virkelige Personalpronomina, der kunne være indirecte substantiviske Betegnelser). At det nu er muligt at tale med eet Demonstrativ eller flere med en vis Forskjel demonstrerende (den her, den der, *is, ille, iste*) inden at de forandre sig efter Gjenstandenes Klasser, derom overbevises vi ikke blot derved, at saadanne Sprog existere, men ogsaa ved en Reflexion over hvad der skeer i vort eget og de nærmeste. Os forekommer det fast umuligt at tale uden Forskjellen af *den* og *det* for at antyde, hvilken af de flere mulig i Contexten givne Forestillinger der skal gjentages; og dog hjælper hiin Forskjel os ikke, hvor de flere Subjecter høre til samme Kjon; i Fleertallet forsvinder Forskjellen. Latineren vilde undre sig over, at vi kom udaf det med *is* og *id* uden *ea*. Franskmanden classificerer ganske anderledes. Unægteligt er det imidlertid en Fordeel, i det Mindste i visse Tilfælde at kunne antyde den paapegede Forestilling som henhørende til en vis Klasse og derved lettere lade den træde frem. Förend vi længer forfølge Betragtningen af dette *pronominalsk-grammatiske Kjon*, maae vi kaste et Blik paa de Sprog, der ikke have det. Vi maae ikke vente dem iblandt de os nærliggende. Det er Noget, der i lang Tid har hildet og endnu ofte hilder den sammenlignende Sprogforskere

Bilk og bevirker, at han tillægger visse Iagttagelser for stor Almindelighed, at vi, i det vi omspænde en stor Mængde Sprog, dog som oftest befinde os paa een stor Sproglægts Mark, den indisk-europæiske, som Rask har kaldt den sarmatiske. Dette er nu den til Culturens Udvikling fortrinlig kaldte Menneskeæts Sproglægt, der, som forhen i Europa, ogsaa snart i Amerika vil have tilintetgjort paa faa Levninger nær sandsynligviis flere Sproglægter; dens Sprogarter og Sprog ville vedblive fortrinlig at være baade praktisk Sprogstudiums Gjenstande og deres Sysse, der studere Sprogene som Middél til at bemægtige sig fremfarne Tidens Litteratur og Menneskeheds Historie. Dens Sprog endelig staae uidentvivi paa det høieste Udviklingstrin i Henseende til beqvem og omfattende Brugbarhed. Men ved Overveielser, som nærværende, maae vi erindre, at Kjønnsforskjellens Frembryden i disse Sprog er et enkelt Factum, der ligger för deres Adskillelse og Udbredelse. Til denne Sproglægt föier det næste Skridt den semitiske, der i visse Henseender deler den forriges historiske Mærkværdighed. Men selv naar denne tages med, have vi dog kun to Hovedfacta. Man maa altsaa ikke *derfor* antage et Sprogphænomen for en aldeles enestaaende Uregelmæssighed fordi det maasöges udenfor disse to Slægter. Men her befinde vi os ofte i stor Forlegenhed. Thi Beretningerne om Sprog af de fjernere Slægter, selv om Levningerne af en uddöende, der engang var vidt udbredt over Europa, den celtiske, ere sjelden affattede saaledes, at man faaer sikker og nöiagtig Kundskab. Ikke blot grovere Ukyndighed, men Mangel paa Evne og Frihed til at sætte sig ind i det hele fremmede System og ikke at forstyrre det virkelige Udseende ved

Omsætning til vore Former, er her iveien; selv ved bestemte Erklæringer kan Misforstaaelse finde Sted, i det den, der giver dem, ikke har seet paa Alt, hvorpaa der maatte tages Hensyn for at kunne give dem. Der er saaledes ingen Tvivl om, at formedelst Miskjendelsen af, at det grammatikalske Kjøn væsentlig viser sig i den forskellige Pronominalbetegnelse udover det naturlige Kjønns Grændser, en mindre indsigtfuld Referent kan berette, at et Sprog ikke har Kjøn, fordi det ikke har Kjønflexion i Adjectiverne. Imidlertid vide vi med Vished, for kun at anføre et Par store Exempler, at hverken det chinesiske Sprog eller den finske vidt udbredte Sprogstamme med dens Formrigdom har grammatisk Kjøn i Pronominerne. Det Samme gjelder efter *Abel-Remusat (Recherches sur les langues tartares, T. I. p. 111.)* om Mandschoutartarernes Sprog. *Et je ne sais*, tilføier Abel-Remusat ved at give denne Notits, *si c'est là un défaut essentiel*. Denne tvivlsomt fremsatte Dom maa jeg tiltræde naar den stilles i Modsætning til W. Humboldts Mening (Ueber den Dualis S. 186), at i det Ringeste Sprog med Kjøn komme den rene Sprogform nærmere, selv om Humboldt blot har tænkt paa pronominalsk Kjøn, skjøndt jeg frygter at han har tænkt paa et til den øvrige Flexion udbredt Kjøn, hvor da den større Urigtighed i Dommen siden vil vise sig. Om Mangelen med Hensyn til *Beqvemhed* i Udtrykket (hvorunder Afvexling o. s. v. ogsaa falder) har jeg alt yttret mig. Men endnu er Sagen at betragte fra een Side til. Mangelen paa grammatisk Kjøn ansees af Mange for Beviis paa en mindre poetisk Opfatningsmaade af Naturen. Det er nu vist urigtigt at mene, at de Folk, hvis Sprog ere af denne Beskaffenhed, derfor aldeles ikke have

hin dunkle Classification af en stor Deel af de ikke levende Gjenstande efter det Levendes Kjøn. Jeg kan her først beraabe mig paa deres Symbolik, hvori de med indbyrdes Overeenstemmelse imellem Folkets Medlemmer personificere visse Gjenstande som mandlige, andre som kvindelige; dernæst paa deres Ord-dannelse, i hvilken ofte ifølge samme Phantasiespil, der viser sig i Kjønnet, en livløs Gjenstand faaer Navn ved Hjælp af Sammensætning med et Ord, der fremkalder en Forestilling om et levende Væsen med bestemt *naturligt* Kjøn. Endelig maa man ikke glemme, at just den poetiske Opfatningsmaade taber i Styrke derved, at Kjønnsforestillingen, tildeels blot følgende Ordets Anvendelse i Sammensætning og Afledning, udbreder sig over en saa stor Masse, som Femininet omfatter i Sprog, hvor Kjønnet er meget gjennemført. I det jeg altsaa indrømmer, at Kjønnet, engang optaget i Sproget, dunkelt opbevarer visse særegne Phantasieanskuelser, hvoraf dog en stor Deel senere ikke i fjerneste Maade vækkes hos den Talende ved Ordets Brug, anseer jeg det dog neppe for et Tegn paa en i sig livligere Phantasie, og jeg tør i det Ringeste ikke bebreide et Sprog som Sprog, at det er blevet paa det Punkt, hvorhen Culturen driver alle Sprog, at Ordet er Forestillingens rene, ved ingen Biforestillinger forstyrrende Tegn. Men jeg seer heller ikke Grunden til, at Kjønnet ikke fra Begyndelsen af kom ind i visse Sprog, i en Afvigelse hos Folkene i Opfatningsmaaden; thi da maatte i det Ringeste — og dette er et Hovedpunkt — det virkelige naturlige Kjøn, hvis Anskuelse dog ikke manglede, være trængt igjennem; Grunden er da meget mere at søge i en, om man vil, tilfældig Omstændighed,

deri, at man ikke bemærkede den Lettelse og det Bidrag til Tydelighed, som laa i den pronominalske Henviisnings Adskillelse, eller ikke faldt paa Middelet til at frembringe den, hvortil atter Lydforhold i Almindelighed og den pronominalske Betegnelse i Særdeleshed kunde bidrage, eller ikke fastholdt og udviklede Midlet*).

Vi vende tilbage til at betragte hien Adskillelse, det sproglige Kjøns Oprindelse. Dette skabtes af de Sprogdanere — og til nogle Enkelte maae vi altid henføre den første Tilblivelse af det, der drager sig hen som fælleds uudslettelig Charakter i hele Sprogslægter, — Kjønnen i Sprogene skabtes, siger jeg, af dem, der faldt paa at fastholde en særegen Lydaffection ved Demonstrativet som Tegn for Substantivforestillingens særegne Charakter, i vor Sprogslægt, af dem, der til Pronominalstammen föiede den aabne bløde Vocallyd, der möder os i forskjellige Modificationer efter Folkestammernes Sondring og Vandringer. Paa en slig Oprindelse, hvor Lydens Charakter havde og gav Betydning (det Feminine udtryktes ved den blödere, aabnere, dvælende Afslutning af det Udtalte), maae vi

*) Meest vilde man synes at have Grund til at tale om en mindre poetisk Opfatning, hvis et Sprog oprindeligt havde dannet en bestandig Femininbetegnelse (ikke en Udhævelse af Kjønnen i enkelte Tilfælde), men indskrænket den til det virkelige naturlige Kjønn. Og dog kunde Styrken og Bestemtheden af Kjønnsforestillingen være det, der hindrede dens videre Udbredelse, uden ved enkelte friere Personificationer, der da vilde fremtræde saameget kraftigere. Ad Omveie er noget Sligt i vort Sprog bragt tilveie for det ikke blot naturlige, men ved Personlighed forbundne Kjønn derved, at vi have faaet et eget tredie personligt Pronomen og der bevaret Femininet.

her just i Modsætning til anden oprindelig Orddannelse tænke, fordi Talen her ikke er om Navn, men om en almindelig Modification. Men her viser det sig atter, at der vel kan tænkes en slig Lydbetegnelse for den feminine Charakter, men at den abstractere Forskjel imellem det Masculine og Neutrale ikke paa denne Maade var efterlignelig og let at udtrykke. Her møder os altsaa igjen Kjønnet som oprindelig dobbelt i Sprogene, i det Masculinum og Neutrum falde sammen, hvad da ogsaa snart historisk Erfaring vil vise os. Anderledes vilde Sagen være, hvis man kunde tænke sig et særegt Pronomen for det Levende og dette dernæst nuanceret efter Kjønnsforskjellen. Men en slig Adskillelse ligger aldeles udenfor Demonstrationens oprindelige Væsen og bliver endnu utænkeligere, naar den skulde rette sig ikke efter den naturlige Grændse, men efter den ved Phantasien foretagne Udvidelse af det Levendes Classe. Havdes en slig Betegnelse for de to naturlige Kjøn, vilde den være af substantivisk Oprindelse, to forskjellige Ord. Der er heller intet historisk Spor til slige Pronomina i gammel Sprogdannelse. Det særegne Pronomen ikke for Alt det Ikke-Neutrale, men for det Personlige, som er i vort Sprog, har først i den nyeste Sprogdannelse faaet denne Function, som vi strax ville faa Leilighed til at see. Derimod maatte en paa den ovenfor udviklede Maade funden Modification af det almindelige Demonstrativ udbrede sig ifølge det af Phantasien bestemte Kjøn, ikke saameget i poetisk Aand som i Betegnelsens Interesse. Og saaledes have vi et egentligt grammatikalsk Kjøn, det er, en betegnet Kjønnsforskjel, der gaaer ud

over det naturlige Kjöns Grændser og derfor er ubestemt og maa læres.

Paa dette Trin med de to Kjön, Hankjön og Hunkjön, staaer nu hele den semitiske Sproglægt. Det ligger udenfor min Plan og overskrider min Indsigt at indlade mig paa det Enkelte i denne Sproglægt, saasom dens forskjellige Femininbetegnelse i det enestaaende Pronomen (אִתּוֹ) og i Suffixet, hvoraf det sidste har afgivet den Femininendelse, der udenfor Pronominet har udbredet sig (dog ved Siden af en anden אִתּוֹ). Mærkværdig er Betegnelsen af den abstracte Opfatning af Adjectivforestillingen, som ingenlunde bör regnes imellem det, der fremkalder en positiv Neutrumsbetegnelse. Semiterne underlægge istedetfor den reen-abstracte Forestilling en dunkel Substantivforestilling (i Pluralis maae vi bruge *Ting*), der maa-skee just for dens Dunkelhed og Svaghed opfattes feminint. De sige מְגִדָּה (*magnæ* for *magna*). Man kan herved sammenligne vort Almuesprogs: Hun blæser idag, o. s. v. *).

At den samme Dobbeltthed ifølge mange Vidnesbyrd oprindelig har været tilstede i den Stamme, hvortil Sanskrit, Latin og Græsk og vort Sprogs Forgængere høre, skulle vi siden see. En Følge af den svage Adskillelse imellem Masculin og Neutrum i Latin er det, at i alle romanske Sprog ved den gamle Declinations Forsvinden den ældre Dobbeltthed i Kjön

*) Spanierne have i dette enkelte Tilfælde bevaret en egen fra Masculinet forskjellig Artikelform (*lo major*, det Bedste). S. Rasks Afhandlinger S. 195.

er vendt tilbage. Til Adskillelsen i tre Kjøn have vi seet ringere Opfordring og større Hindringer for den. En Anledning kunde imidlertid vistnok udgaae deels fra den ubestemte Demonstration af en Ting, hvorfor Navn ikke havdes eller ikke kunde anvendes, fordi Gjenstanden ikke var klart fremtraadt, deels fra Demonstrationen af saadanne Forestillinger — og det ere de egentlig neutrale, — som saalidet livligen fremtraadte, at de imellem flere ikke let ved Demonstration fremkaldtes for Sindet. Begge Tilfælde udfordrede en forstærket Demonstration, og i Lydskærpingen ligger det Charakteristiske, der lader sig eftervise i de ægte Pronominers Neutra i vor Sprogslægt (*ἀνρός* er f. Ex. intet ægte oprindeligt Pronomen). Der dannedes saaledes en egen Neutraldemonstration; de Forestillinger, om hvilke den brugtes, bleve grammatikalske Neutra. Jeg veed Intet bedre at anføre til Oplysning end det franske *cela*, et almindeligt neutralt Pronomen i et Sprog uden Neutrum i de enkelte benævnte Forestillinger, i dets Form en Forstærkning af den masculine Form. Ved denne Adskillelse gjentog sig naturligviis det Phantasiens Spil, der allerede iforveien synes saa vilkaarligt at have brugt Kjønstemplet ved at udpræge Feminina*).

Det tredie Trin i Kjønsviklingen, for strax at gjennemgaae alle, er det, hvorpaa vort dannede Tale- og Skrift-Sprog staaer og det svenske med nogle flere Levninger af Tripliciteten, det, som det synes, mindst naturlige Trin, hvorpaa det

*) Et enkelt Træk heraf kan tjene til Exempel. Det Levende, men enten i abstract Omfang Opfattede (*Barn, Dyr.* i Dansk ogsaa *Menneske*) eller lidet Livlige (*Svein, Faar*) blev hyppig Neutrum.

Levendes og det deri, oprindelig med den specielle Kjønnsforestilling, Optagnes Klasse staaer imod Neutrum. Denne Dannelselse, der imidlertid vil finde en overseet Analogie i Sprogene med tre Kjön, er i sin Oprindelse aldeles grundet i tilfældig Omstændighed. Under det gamle Sprogs Opløsning ved Mangel paa sammenholdende Baand imellem den vidt adspredte Slægt og ved Blanding forsvandt de ogsaa Kjönnene adskillende Flexionsmærker med Undtagelse af den stærke *T*-lyd for Neutrum; i Anvendelsen af Pronomen opstod Vaklen imellem Masculin og Feminin, og en Form, hvori Forskjellen var ophævet (*den*, af Masculinets Accusativ *þann*) gjorde sig gjeldende. Det Ord, hvori Forskjellen, understøttet af det naturlige Kjön, holdt sig, blev ogsaa indskrænket til det Personliges Betegnelse; thi i det gamle Sprog er *hann*, *hön* fuldkommen *is*, *id*, for *grammatisk* Masculin og Feminin. Kun Almuesproget bruger endnu den i dette Ord opbevarede Adskillelse udover ikke blot det Personliges, men ogsaa over det Levendes Grændser, imdens enkelte Provindsdialekter baade i den ubestemte Artikel og i Adjectivet have bevaret de tre Kjön. I Svensk er *hun* selv i Skriftsproget ikke blot brugeligt om personlige Gjenstande. En anden Indskrænkning af Kjönsadskillelsen viser det engelske Sprog, hvor de to Kjön ikke ere sammensmeltede, men saaledes trængte tilbage, at Masculinet alene har holdt sig for det naturlige Kjön (dog saa, at visse Dyrearter uden Hensyn til Individets Kjön betegnes masculint) og Femininet, der ogsaa her viser større Modstand, har beholdt en i Skriftsproget og det höiere Talesprog ringe Udstrækning udover det Levendes Grændse, tildeels ved ikke sandselige Gjenstande. Neutrum har

forresten næsten hævet sig til almindeligt Kjön. Det kan ikke nægtes, at den Simpelhed, til hvilken dette ved saa store Folkeblandinger og Omvæltninger dannede og derved de fleste Former berövede Sprog herved er bragt, i Beqvemhed ikke meget staaer tilbage for enten de sydlige eller vort Sprogs Duplicitet eller for den Triplicitet, som af de vesteuropæiske Sprog kun det tyske og hollandske have bevaret. Thi den pronominal Adskillelse af Subjectet er alleroftest ønskelig ved de personlige, i naturligt Kjön forskjellige Subjecter.

Det engelske Sprog har en anden priseligere Simpelhed. Kjönnen er der indskrænket til dets oprindelige Sæde, Pronominalbetegnelsen. I de övrige Sprog, hvori Kjönnen fremtræder, finde vi for det Meste, at Substantivets Kjön över en Indflydelse paa de Ords Form, der træde i Prædikatsforhold dertil, og her først see Mange et virkeligt grammatikalsk Kjön. At Intet er urigtigere, behöver jeg ikke at vise, efterat jeg ovenfor har omtalt det for Sprogets Fordring aldeles unödvendige i ved Siden af det nævnte Substantiv selv at udhæve Biforestillingen, end sige at udhæve den ved Prædikatsforestillingen, som derved aldeles ikke modificeres. Denne hele Udfoldning af Former er en Fölge af det unge Sprogs Ubehjælpssomhed og Stræben efter Tydelighed ved endnu ikke faste Normer eller af dets barnlige Dvælen og Gjentakelse. Denne Stræben bragte til ved Prædicatet igjen at udhæve Subjectet, især det fra den almindelige Classe afvigende, ved den Lydnuance, der betegnede det i Pronominaldannelsen. Dette er nemlig den egentlige Form, som ved Hovedadskillelsen, Femininet, fremtræder overalt. (Om Neutrums Adskillelse fra det Levendes

Kjön og derved tillige om Masculinformen, nedenfor). Vi gjenfinde da næsten denne Form i Almuens daglige Tale: Hun er god, hun. Kun er her et heelt Pronomen, hvilket i Kjönsbetegnelsen i Prædicatet, hvad Pronomens *Stamme* angaaer, findes i vore Neutra paa *t*. Hvorledes denne Udhævelse sluttede sig til Ordet ved den Agglutination, der er Flexionsformernes Moder, derfor have vi Oplysningen nær i vor bagved hængte bestemte Artikel, især naar vi tage den islandske Form, hvori Démonstrativet er saa kjendeligt (*konúngrinn* af *konungr* og *hinn*)*. Fordi nu dette er saa, derfor fremtræder Vilkaarlighed og Tilfældighed saa stærkt i denne Udstrækning af Kjönsbetegnelsen. I de semitiske Sprog afficeres ikke blot Adjectivet, men ogsaa Verbet af Subjectets Kjön. I vor Sproglægt gennemtrænger Kjønnet kun det adjectiviske Prædicat. Ogsaa her maa det i Latin og Græsk ofte vige for en blot mechanisk Lydhindring (i de latinske og endeel af de græske Adjectiver paa to eller een Endelse) eller for Adjectivets Sammensætningsart (i mange græske Adjectiver) eller andre Omstændigheder, der just bortfjerne den vigtigste Kjönsbetegnelse, den feminine, ikke at

*) Det er ikke utænkeligt, at i enkelte Tilfælde denne Agglutination kunde erstattes i Feminin ved en dvælende Udtale af en allerede tilstedeværende blöd Vocaludgang; herhid regner jeg den feminine Endelse *î* (foruden *â*) i Substantiver og Adjectiver i Sanskrit; men at betragte Femininbetegnelsen i Sanskrit, Latin og Græsk som en Forlængelse, som jeg har seet en tydsk Lærd gjøre, kan ikke falde den ind, der betænker dens eensartede Skikkelse og den tydelige Fortrængelse af den almindelige dunklere Udlyd (i Latin *u*, og i Græsk *o*).

tale om en Vaklen, der finder Sted i Græsk i Dualis. Indlysende viser dette sig i de latinske Adjectiver, der vakle imellem den Udtale (med Udlyden u), der antager Feminendelsen, og den (med den tynde Udlyd e eller i), der ikke antage den (*hilarus* og *hilaris* o. s. v). En særegen Maade, hvorpaa Subjectets neutrale Charakter bliver synlig i Prædicatet, maa her berøres, skjönt den staaer i Forbindelse med, hvad længer hen skal udvikles om Adskillelsen af Masculin og Neutrum. Subjectets Henhören til det Levendes Classe (uden Hensyn til Kjon, som altid i Modsætningen til Neutrum) medfører nemlig en fuldere og stærkere Udtale, det Modsatte en svagere (*ἀληθής-ἀληθείς*, *σώφρων σωφρον*, ogsaa *fortem-forte*). Ene staaer i Græsk et mærkværdigt Phænomen, en stærkere, ikke blot vocalisk Femininbetegnelse, Endelsen *σα* i *τύψασα*, *τυφθεῖσα*, *χαρίσσα*. Jeg vover ingen Formodning om Oprindelsen til dette *σ*, der paa Ordets Form ytrer næsten ganske samme Indflydelse som Nominativmærket *σ* (i *χαρίσσα*, hvor *σ* fordobles, er en liden Afvigelse). I det Tydske endelig strækker Kjønsetegnelsen sig kun til det hosstaaende Adjectiv, ikke det i Sætningen som Prædicat tilføiede.

Endnu have vi ikke betragtet det, hvormed den Uövede vilde begynde, Kjønnet betegnet i Substantivet selv. Vi maae her sřrax forekomme en Misforstaaelse, hvori dog vel kun Faa vilde falde. At visse Endelser ere egne for Substantiver af dette eller hiint Kjon, gjør dem ikke til Kjønssendelser, hvori Kjønnet er betegnet. De ere Afledningsendelser og Sammensætningsformer, der ifølge deres oprindelige Betydning i Sproget og Anvendelse medførte i de Ord, de dannede og til hvis Dannelse

de just derfor brugtes, for det Meste en vis Kjønnsforestilling, Noget, der da og gjelder om slige Dannelsesmidler som Præfixet *ge* i Tydsk *). At oprindelige Kjönstegn i Substantiverne ikke ere tænkelige, have vi seet**). Det er endvidere betragtet,

*) Ofte er den Kjösregel, der herpaa kunde bygges, forvansket derved, at forskjellige Endelser i Tidens Længde have faaet eet Udseende. Ved nogle Regler om Kjönnet efter Endelsen er der egentlig slet ingen Endelse at tale om. Naar Ordene paa *aus* i Latin angives som Feminina er Sagen den, at ligesaavel *laus* og *fraus* som mors ere Ord, der bestaae af den blotte Verbalstamme med Nominativmærket *s*. Den simple Forestilling om en Handling var i dette Sprog feminin.

**) Jeg kan her ikke undlade at anföre et Phænomen, som Abel-Remusat omtaler i hans *récherches sur les langues tartares*. Tome 1^{mier} p. 111. Mandschoutartarerne danne af nogle Substantiver ved en Vokalforandring inde i Ordet et andet af samme Hovedbegreb, men modificeret efter Forestillingen om Styrke eller Svaghed, Overordning eller Underordning, og Modsætninger af lignende Art. *Khakha* betyder (jeg beholder Abel-Remusats Oversættelse) måle, *Khekhe* femelle, *ganggan* esprit ferme, fort, *genggen* esprit faible, complaisant, *ama* père, *eme* mère, *garoudai* en fabelagtig Fugl, *geroudei* denne Fugls Hun; mais, tilføier han, ces distinctions sont peu communes et sujettes à beaucoup d'irregularités. Der er her ingenlunde fundet et i Ordene selv liggende Præg af deres Kjön — grammatisk Kjön har hiint Sprog slet ikke, — men kun en Dannelsesmaade af *visse* afledede Ord, medens forresten i hele Sprogets övrige Ordmasse ingen Parallel finder Sted imellem Vocalerne i Ordet og Gjenstandens Charakter og Opfatning fra denne Side; ja *genggen* medfører maaskee slet ingen anden Kjösforestilling end *ganggan*.

hvorledes en Kjönsendelse andetsteds kunde opstaae, nærmest for Femininet. Men hvorledes kunde man falde paa at föie denne aldeles overflödigt til Substantivet? Sagen er, at den först ikke er föiet til det færdige Ord, men brugt som orddannende Afledningsendelse. Af *equu* (med Nominativendelsen *equus*) blev *equa*, af סוס blev סוּקָה. Men ikke blot af Substantiver dannedes saaledes nye. Ordstammer kunde enten alene herved eller ved denne Endelse i Forening med andre Tilsætninger bestemtere formes til Substantiver, og var dette skeet i flere Tilfælde, kunde vel en vis Analogie bringe til at lade samme Lydmodification höre ved Ord, der allerede uden den havde existeret som Substantiver, men i deres Form (ved en dunkel Vokalendelse) vare modtagelige derfor. Men mange af de ældste og hyppigste Femininer af denne Art antage som bekjendt, i Latin og Græsk ikke Kjönsendelsen (i Latin Træers Navne, *humus*, *manus*, *domus*, i Græsk *νόσος*, *νήσος* o. s. v. I Sanskrit derimod gives ingen feminine Substantiver paa kort a, Nom.

Heller ikke indeholder dette Phænomen det Mindste for dem, der tillægge de enkelte Lyd en vis Grundbetydning og tænke sig den første Orddannelse som en Characteristik af Gjenstandens Egenskaber ved Lyd. Her er i dette Phænomen ikke Tale om Stamordenes egen Dannelse efter Gjenstanden; der ere ikke Gjenstande af en vis Art, hvis Navne have A-Lyden, andre, hvis Navne have E. Hvad Sagen selv angaaer, er det ved nogen Eftertanke klart, at det, der fremstillede sig til individuel Betegnelse, ikke var en Composition af almindelige Egenskaber, mindst af de fattige almindelige Bestemmelser, der kunde udtømmes ved Vocallydenes Dybde, Skarphed, Blødhed o. s. v. (Thi kun om Vocallydene er her Tale).

ās, svarende til us, Græsk ος). Alle andre Femininer (i Græsk og Latin efter tredje Declination) bleve aldeles uden Kjønsemdelse. Af Betegnelse af Neutrum i Substantiverne findes hverken i sydlige eller nordlige Sprog af denne Slægt Spor. At *m* eller *v* ikke ere Neutralendelser, viser deres Fælleddskab for alle Kjøn i Accusativen. Om en Masculinbetegnelse (uden den, der opstaaer ved Modsætning til det betegnede Feminin) er heller ikke Talen; at *s* ikke er Masculinbetegnelse, kunne allerede tredje Deklinationens Feminina og Adjectiverne af to Endelser vise. Men hverken *s* eller *m* (*v*) eller i Islandsk *r* ere Modificationer ved Ordet før Deklinationen, men høre til denne. Om deres Beskaffenhed vil jeg ret strax have at tale, ligesaa vel som om Kjønnet eller dog Classificationens Tilsyneladelse i Substantiverne selv ved Pluralisdannelsen. Vi gaae nemlig først over til at betragte Adskillelsen af Masculin og Neutrum i de Sprog, der have faaet tre Kjøn, og til at føre Beviset for hvad ovenfor er sagt om det Underordnede i denne Adskillelse. Betragte vi altsaa først Pronominerne, saa falder i Latin Overensstemmelsen imellem Masculin og Neutrum i de korteste og meest radikale Pronomina ved første Blik mindre i Öinene, fordi Femininendelsen ikke har holdt sig saa stærkt imod Casustegnene, at jo ogsaa Femininet i Genitiv og Dativ falder sammen med den almindelige Form. I Ablativen (*eo*) viser sig dog Forholdet. I Græsk derimod er i Artiklen, det oprindelige Pronomen, udenfor Nominativ og Accusativ Masculin og Neutrum eens, medens Femininet paa det Bestemtteste er sondret, ved Endelse. Det Samme gjelder i Sanskrit ved *sas-sa-tat* hvilket med den sædvanlige Overgang i Vocalen (ā til ă, â til ŭ)

er Islændernes Demonstrativ *sá-su-þat*. Det, der overalt adskiller Neutrum, er den stærkere T-Lyd, der i Latin er *d*. Men dette *T* er ikke en for Neutrum eiendommelig Betegnelse; det er en anden oprindelig almindelig, men stærkere Demonstration, der derfor bruges overalt, hvor Casustegn hæfte sig til; hvad der i Nominativen *τό* er Neutrum, er i Genitiven *τού, τῆς, τοῦ* eller i Sanskrit *tasja, tasjás, tasja* alle Kjøn. I Nominativ er i Masculin og Feminin en anden Pronominalstamme, bestaaende i Aspirationen med en dunkel Vocallyd, der saalidet er adskilt fra Neutrum, at den i Græsk er beholdt i Relativformen *ὅς-ἡ-ὅ*. Sanskritnominativen opstilles af Bopp (efter de ældre Grammatikere) som fremkommen ved en exempellös Overgang af det radicale Begyndelses-T til S. S er her den samme Modification af Spiritus asper, som i *super, sylva* o. s. v. Men denne stærkere demonstrerende Lyd (t) dannede ikke blot selv et Pronomen, men forenede sig ogsaa med andre. (Om slig Dobbelt demonstration er talt ovenfor). Anderledes forekommer den ikke i Latin, hvor den af *i* danner *id*, men ogsaa findes i *illud, istud*. Den samme Indpodning af T-Lyden finder Sted i Islandsk og gör *hit* af *hinn, hin*. Saaledes uddannede sig da, men, som selve Vaklingen viser, med Vanskelighed, en Pronominaladskillelse imellem Masculin og Neutrum derved, at Neutrum betegnedes paa en Maade, der oprindelig ikke indeholdt noget for det Charakteristisk. Masculinum blev ubetegnet. Det kan maaskee endnu anføres som et Beviis for denne Adskillelses sildigere Alder, at denne pronominal Neutralbetegnelse ikke i Sanskrit, Latin eller Græsk har udbredt sig videre; i Islandsk er T-Lyden udbredt til Adjectiverne.

Der er en anden ydre Adskillelse af Neutrum fra det Levendes Classe, der oprindeligt slutter sig til selve Substantivet, fordi den fremkommer ved en Betydningen modificerende Formforandring af dette. Et af de vanskeligste Punkter at danne sig endog blot en rimelig Mening om, er, hvorledes i Sprogene et Tegn for Ordets Udstrækning til at omfatte flere Individier af Forestillingen, et Fleertalsmærke, udfandt. De Tegns Forskjellighed, der ved deres Dunkelhed unddrage sig Analyse, og de faa, der i enkelte fjerne Sprog lade sig analysere, vise klart nok, hvad man af sig selv kunde formode, at ikke blot de forskellige Sprog have fulgt meget forskellige Veie heri, men at de samme Sprog have antydet denne Forandring i Betydningens Omfang ved forskjellige Midler. Paa Valget af disse kunde da ogsaa Forestillingens Art og Opfatningsmaade have Indflydelse, og den har haft den. Semiterne have ogsaa heri vedligeholdt Kjönsdupliciteten, i det Masculiner og Femininer have deres særskilte aldeles forskellige Fleertalsendelse (יםִים og נִים—). Vor Sproglægt derimod har her consequent fulgt Modsætningen mellem det Levendes og det Livlöses Classer, uden Hensyn til Kjönsadskillelsen i den første. Kun faaer Fleertalsendelsen i de Femininer, der have antaget Kjönsendelse, et lidet forandret Udseende ved at forbindes med hiin tidligere og mere umiddelbart tilsluttede Endelse*). Her ligger altsaa en stor Analogie med vort Fælledekjön, men af langt oprindeligere Art.

*) Ved den forskjellige Character, hvormed undertiden Forestillingen i dens Enkelthed og i dens Flerhed fremtraadte for Phantasien, opstode de saakaldte *Heterogenea*.

Fleertalsendelsen er for dette Fælledskjön i Sanskrit kun een, *as*, i Latin og Græsk dobbelt, *i* (*ai-æ*) og *es* (i de consonantisk og med den lettere Udlyd (e) endende Ord) i Islandsk *i*. Neutrums Fleertal er i Græsk og Latin af den Art, at man maa betvivle, om det er et eget tilhængt Suffix eller en blot ubestemt Udvidelse af Udtalen ved den almindeligste meest aabne Vocallyd *a*, dog med Fortrængelse af den dybere Udlyd (*u*). Den samme Mangel af et egentligt tilföiet Mærke viser sig ogsaa i Islandsk (*auga-augu*, *land-lönd*, *mannlikan-mänlikun*). I Sanskrit er derimod Neutrums Fleertalsmærke *i* eller *ni*, der synes at staae i Forbindelse med det *i*, der i de andre Sprog har faaet samme Function i en anden Klasse. Uden for Nominativ, Accusativ og Vocativ forsvinder denne Adskillelse, i det de fælleds Casusmærker tillige ere Fleertalsmærke eller saaledes forbundne dermed, at dette ikke lader sig udskille.

Den her fremkomne Adskillelse af det Levende og det Livløse kunde ligesaavel oprindeligen vise sig i Sprog, hvor egentlig Kjönforskjel ikke fandt Sted, som dette Forhold ifølge Omveltninger næsten er tilveiebragt i vort Sprog. Man kan endog meget vel tænke sig, at i Sprog, hvor ikke engang det Levendes og det Livløses Classification eller nogensomhelst udtryktes i Pronominer eller andetsteds, forskjellige Fleertalsmærker brugtes ved Ordene efter slige dem ledsagende Biforestillinger og saaledes en skjult Kjön-Classification eller en lignende fandt Sted. Det er efter Abel-Remusats Grammatik ikke muligt at sige, om ikke noget Sligt finder Sted ved Chinesernes otte Maader at betegne Fleertallet paa.

Det staaer tilbage at betragte, hvorledes i Adjectivets og Substantivets Flexion Forskjellen imellem Masculin og Neutrum seer ud i Sanskrit, Græsk og Latin, for at vise, at disse ogsaa her falde sammen uden i eet Tilfælde, hvor under Indflydelsen af en anden Forestilling det Levende (Masc. og Femin. under Eet) udhæves fra det Livløse. Her møder os da først den bekjendte Omstændighed, at Masculinum og Neutrum kun adskilles i Nominativ, Accusativ og Vocativ, i Accusativ endda kun i visse Tilfælde, men forresten falde sammen. Dette medfører den Nødvendighed at sige et Par Ord om Casus. Den vulgære Grammatik sætter Accusativ imellem *casus obliqui* som den, der danner den største Modsætning til Nominativ. Denne Modsætning er imidlertid af en ganske anden Art end ved de øvrige Casus, og Intet er klarere, end at Accusativ i dens Væsen staaer aldeles paa Nominativens Side mod de øvrige Casus. Dette viser da ogsaa allerede Formernes ydre Skikkelse, der bragte Rask og siden Bopp til at stille Nominativ og Accusativ sammen i Formlæren. (I Sanskrit adskilles disse, af Bopp med Navnet de stærke betegnede, Casus endnu mere fra de andre ved en Modification af Stammen, end i Græsk og Latin). Sagen bliver indlysende ved et Blik paa Casus's Function. Accusativ og Nominativ ere, for at anvende det gamle Udtryk imod Brugen, *casus recti*, der ikke betegne Forestillingen som staaende i noget særskilt Forhold uden som direct deeltagende i den udsagte Handling. For de ved dem betegnede Forestillingers Forhold er Exponenten Handlingen selv, der paa en forskjellig Maade udsiges om begge, hvilket viser sig i Sætningens passive Form. De øvrige Casus derimod

betegne en udenfor den udsagte Handling staaende ForestillingsForhold til den, som for Anskuelsen er et rumligt til de i Handlingen Implicerede (saasom: giv Bogen til En). De ere derfor alle Localcasus, det er, Casus for Forhold i Rummet (eller for usandselige Forhold, bragte af Indbildningskraften til denne Analogie), ikke i Handlingen, af hvilke Locativus kun er een, for et enkelt Stedforhold. De ere alle præpositionelle Casus, der og igjen under Sprogenes Revolutioner opløse sig til Betegnelse ved Præpositioner; de have ogsaa alle denne Oprindelse, kun at hvad der nu er og kaldes Præposition, engang ogsaa i vor Sprogslægt for en stor Deel var Postposition, som det endnu er i det græske og latinske Digtersprogs Omstilling (Anastrophe). I nogle barbariske Sprog er hele denne Casusdannelse endnu tydelig*). Nominativ og Accusativ falde altsaa sammen enten som Ikke-Casus eller som *Almeen-Casus*. (Om Vocativ, der er uden for Sætningen og, hvor den er forkjellig fra Nominativ,

*) Kun ved Genitiv er det derfor at bemærke, at den i de ældre Sprog af vor Sprogslægt aldeles ikke kan characteriseres som Eiendoms-casus, hvilket Rask vilde i sin Stræben efter danske Navne for Ting, der efter deres Natur ikke kunne have betegnende Navne. Thi Eiendomsforholdet, eller bedre Sammenhængsforholdet imellem to Forestillinger — thi ikke engang i vor Genitiv er Eiendomsbetegnelsen det Fornemste, — opfattedes under en Localanskuelse som en Udgaen fra eller en lignende. Derfor forbindes hist Verber og Adjectiver med Genitiv, hvilket hos os og dem, der staae paa lige Trin, som Englænderne, er umuligt. Paa dette Trin staae og alle Semiter, der have en Betegnelse for Sammenhængsforholdet i Ordstilling og forkortet Udtale af det styrende Ord.

dannes ved forkortet Udtale af Stammen, taler jeg ikke). En tvungende Grund til at stræbe efter at betegne Modsetningen imellem Nominativ og Accusativ gives der slet ikke. Denne Adskillelse er derfor uden Erstatning bortfalden i vort Sprog og i de romanske, med Undtagelse af Pronomina, ved hvilke Hovedforestillingens Tilbagetræden lod den engang indkomne og for Tydeligheden maaskee ikke unyttige Udhævelse af Modsetningen bestaae*). Hiin almindelige Casus brugtes da ogsaa, hvor et Forhold var saa tydeligt i Sammenhængen af Talen, at det ikke behövede videre Betegnelse ved en anden Casus. Dette var Tilfældet, hvor i Forbindelse med Talen om en Bevægelse nævnedes ikke blot et Sted, men et bestemt enkelt Sted (*nomen proprium*), hvoraf da opstod Udtryk som *Romam ire* o. s. v., hvor, da Nominativ og Accusativ adskiltes, den sidste beholdtes. Heraf fremgik nu det ofte gjentagne, i dets Rod falske Forsög paa at forklare Accusativ egenlig som Betegnelse for Bevægelsen til Stedet, et Forhold, hvorfor i Sanskrit Latin og Græsk og overhovedet i denne Sproglægt ingen egen Casus er dannet, men Begyndelsen til en ligger i Grækernes *χαμᾶζι, Ἀθήναζι, οἴκαδε, δόμονδε, ἄλαδε*, og dernæst deraf at forklare dens Brug som Objectscasus. Til Betegnelsen af det nöiere Objectsforhold (der var aldeles overflödig, i det den laae i selve

*) Om det første personlige Pronomen behöver her ikke at tales. Bestræbelsen efter at danne en almindelig Betegnelse for denne Reflexion over sig selv maatte finde ganske forskjellige Midler, eftersom den Talende opfattede sig selv som handlende Subject eller ikke. *Ego* og *me* ere radicalforskjellige Ord.

Tilföielsen af en Substantivforestilling til Verbet) kom man ikke ad en saa forkeert Omvei, og ingen Phantasie kunde opfatte Objectet som staaende udenfor Handlingen, der bevægede sig hen til den. Det var da og denne Casus, der forbandtes med alle Præpositioner, der ikke enten, sammenvoxende med Ordet, dannede egne Casus eller i deres Betydning faldt ind under eller sluttede sig til det Forhold, der ved en speciel Casus var betegnet *). Denne Almeencasus var da og i de Sprog, hvor andre Casus dannedes, oprindelig i Form intet andet end Ordets rene Stamme, og den er det ofte endnu, endog fri for det tilsyneladende Tillæg, hvormed den ellers sædvanlig viser sig. Saaledes fremtræder den i de latinske Neutra paa *e, l, r, i*, i de græske Substantiver paa *υ* og *ι*, i *χαρίεν, ἡδύ*, i Latin ogsaa i Masculiner som *sol*, i Sanskrit i Adjectivformen *mahat* (*mag-nus* og *magnum*, Masc. og Neutr). (I de islandske Substantiver af Intetkjønnet er det Samme Tilfældet). Som Casus besidde vi den i Sanskrit, Græsk og Latin (og Islandsk) i alle Neutra, hvor, som bekjendt, Nominativ og Accusativ ere uden Forskjel. Men i de fleste Tilfælde, hænger sig til Stammen i Sanskrit og Latin *m*, i Græsk *υ* (*punja-m, bonu-m*,

*) Det er, for at begribe Muligheden af at baade *in* og *ex* forbindes med Ablativ, vel at lægge Mærke til, at Præpositionen ikke behøver enten at falde sammen med eller ind under den Betydning, der oprindelig ligger i Casusendelsen, men blot slutter sig til Substantivforestillingen allerede opfattet i et vist Forhold. Sprogene vise ikke sjældent, enkelte barbariske just i dette Tilfælde endnu ganske tydeligt, Udtryk som: *udaf i Riget*.

ἀγαθός-ν). Dette *m* eller *n* viser sig imidlertid snart ikke som et andetsteds fra tilsat Tillæg med Betydning og Hensigt, men som en blot Vellydsforandring, en til Ordets aabne Udgang sig parasitisk sluttende Nasallyd, der i mange Sprog har Analogier. Den bekendteste af disse er den saakaldte Nunnation i Arabisk, der ved Ordets hurtige Udtale i Forbindelse med et andet (*status constructus*) bortfalder. Heller ikke i vor Sprogslægt fornægter denne Lyd sin Parasitoprindelse. I Græsk viser denne sig ved en større, men aldeles ustadig Udbredelse; thi Neutrums og Accusativens *ν* er det samme, som, naar det i enkelte Tilfælde for Udtalens Skyld forbindes med Dativens Pluralis eller med Verbets korte Endevocal, kaldes *ν ἐφελευστικόν*. Endog paa dets her omtalte Plads falder det bort i *ὁ, τό, ἄλλο, αὐτό, τοῦτο, ἐνείνο*. I Latin ligger her Forklaringen af Elisionen af *m*. Denne almindelige Slutningslyd, der i de enkelte Sprog viser en noget forskjellig Tilbøielighed til at fæste sig til visse Vocaler, er da fælleds for alle Kjøn; ikke blot Masculinum, men og den egentlige Femininendelse modtager den (*dominum, mensam*). Allerede ved denne mindre Tilbøielighed til visse Vocaler, især den lette E- og I-Lyd og i Græsk *υ*, fremkommer i Græsk og Latin en vis Ophævelse af den fælleds Form for Masculinum og Neutrum, i det da kun den kraftigere Udtale, som fremkaldes ved Forestillingens Livlighed, bringer Ordet, især Adjectivet, til at antage Nasalen. Foruden Substantiverne paa *e* og *i* og i Græsk *υ*, viser dette sig i de græske Adjectiver paa *υ* (*ἡδύν* og *ἡδύ*) og i de latinske paa *e* (*fortem* og *forte*), analogt med hvad ovenfor er bemærket om *ἀληθής* og *ἀληθείς*. Men langt vigtigere fremtræder Adskillelsen ved

Ophævelsen af den almindelige Casus og Dannelsen af en egen Subjectscasus, en Nominativ, hvorved bliver tilbage en Accusativ, ikke blot som Objectscasus, men tillige forsaavidt som almindelig Casus, at den forbindes med Præpositioner, er i Græsk hvad man kalder absolut Accusativ, o. s. v. Ved denne vigtige Overveielse vil jeg først erindre om et mærkeligt og oplysende Phænomen i det saa eiendommeligt uddannede baskiske Sprog. Her have Substantiverne en dobbelt Nominativ, den ene, hvor Subjectet fremtræder energisk, handlende, den anden, *der i Form falder sammen med Accusativen*, hvor Subjectet er lidende eller i neutral Tilstand. En slig Udhævelse har i de Sprog, hvorom vi tale, Subjectet i Almindelighed faaet som Subject, ikke blot i enkelte Tilfælde, men kun ved Substantiv-Forestillinger af en vis Klasse, nemlig af det Levendes. Vi træffe altsaa her ganske den samme Modsætning som ved Pluralisdannelsen; thi *s* — og dette er Nominativendelsen baade i Sanskrit, hvor blot ved dens Anvendelse eller Udeladelse nogle andre i Folkets Udtale grundede Modificationer finde Sted, i Græsk og i Latin, — er baade Masculinets og Femininets Nominativmærke; kun udelades det i alle tre Sprog, hvor Ordet har antaget den specielle Femininendelse (*â, a, α, η*), hvor Nominativ blot udhæves ved en skarp, Nasalen fortrængende Udtale*).

*) Om de faa Tilfælde, hvor i Latin og Græsk ellers just Masculinerne ikke antage Nominativbetegnelsen, behöves her intet Detail. I nogle indtræder da, som i Feminin, en skarpere afsluttet Udtale, der udtrænger en Consonant (*λέων* af *λέωντ*). I Sanskrit udelades *s* overalt ved consonantiskendende Ord.

(I Islandsk derimod har virkeligen kun det mandlige Kjøn faaet Nominativudhævelsen *r*, idet her Forestillingen om det Livlige forenede sig med Forestillingen om en speciellere Energie, og her er altsaa en ægte Masculinendelse, der ikke er i Sanskrit Latin eller Græsk). Saaledes fremgik altsaa af Masculins og Neutrums fælleds Form ved Nominativendelsen et Masculin i det Tilfælde, at Femininet iforveien var adskilt, altsaa det Omvendte af hvad der er blevet antaget (f. Ex. af *A. Grotefend*), at Neutrums Form var fremgaaet af Masculinets Accusativ, der ikke er andet end hiin fælleds Form. Af hvilken Oprindelse dette Nominativmærke er, ville vi ikke vove at afgjøre. At det er et selvstændigt tiltrædende Element, ikke en blot euphonisk Modification, viser noksom dets kraftige Indvirkning til at forandre Ordet. *Bopp* har forsøgt at forklare det som et Pronominalanhang; (i det tredie Afsnit af hans *Vergleichende Darstellung der Sanskritsprache u. s. w.*, derhandler om Casusendelserne, i *Berliner Academies Skrifter* for 1826). Det er ikke meget sandsynligt, at et Pronomen, og det uadskilt for Masculinum og Femininum, skulde have viist sig skikket til denne Udhævelse. Heller ikke lader en saadan Prnominalstamme, som her behøves, hvori et stærkt *S* er Hovedsagen, sig paavise, thi i *sa sa (is, ea)* er *s*, som jeg ovenfor har viist, en blot Modification af Aspirationen. Men langt bestemtere at forkaste er *Bopps* Forsøg paa ogsaa at forklare Accusativs og Neutrums Endelse *m (v)* som et Pronomen, en Følge af alt for stor Stræben efter at opløse Alt etymologisk uden just at vise det udfundue Elements Brugbarhed til den det tillagte Function. Thi hvorledes skulde vel en Pronominaludhævelse være skikket

til at betegne Objectet? og hvilken Forskjel imellem to Pronomina skulde gjøre det ene beqvemt til Subjectstegn, det andet til Objectstegn? Fremdeles kan man vel tænke sig, at Neutra ingen Subjectsudhævelse modtage, men hvorledes de som Subjecter (i Nominativ) skulde modtage Objectsmærket, lader sig ikke uden Forvirring af Begreberne gjøre rimeligt. Endelig lader sig her endnu mindre paavise en Pronominalstamme *m*; thi i Sanskritpronominet *amu* er baade *a* og *u* væsentlige, og det hele Tostavelsesord har slet ikke Udseende af en oprindelig, paa denne Maade anvendelig Stamme. Naar man hertil föier de ovennævnte klare Facta, der vidne om Beskaffenheden af Slutningslyden *m*, troer jeg, al Tvivl her maa bortfalde *).

Ved den Indflydelse, som denne Nominativendelse har til at give Stammen en anden Skikkelse, faaer nu Accusativen i tredje græske og latinske Declination Udseendet af en egen

*) Blot med Hensyn til den mere tvivlsomme Nominativ vil jeg gjøre opmærksom paa den Fordobling af Pronomina, der maatte danne disse Casus i Pronominerne selv (*is* og *eum*, antikt *im* og *em*). Nu har jeg vel ovenfor efterviist Combinationer af to Demonstrationer, men til et andet Maal, Demonstrationens Forstærkning. Her er den langt mindre rimelig, ved Accusativen, Modsætningen til det Udhævede, utænkelig. En paafaldende enestaaende Anomalie ligger i Antagelsen af Nominativets *s* ogsaa i Neutrum i de latinske Participier og Adjectiver med en Endelse, og end mere i dets Bibeholdelse i Accusativ. I *ἀληθής* have allerede Andre bemærket at *σ* hörer til Ordstammen (*ἀληθέστερος*), men efter Grunde, der laae i det græske Organ, forsvandt i Flexionen.

Dannelse, medens den dog kun i Latin bestaaer af Stammen med hiin M-Lyd (*fortem*), der efter Consonanter tilknytttes ved den korteste, letteste Vocallyd (*em*, ligesom i Sanskrit Nominativ *dadat*, Accusativ *dadatam*), og i Græsk kun af Stammen med selve denne ubestemte Vocallyd efter Consonanten (*λέοντα*).

Hvad vi have bemærket om Forholdet imellem Nominativ og Accusativ i Singularis, bestyrkes i Pluralis öiensynligt i den tredie Declinationsform, hvor i Latin begge Casus ere eens og i Græsk kun vise en let, vist blot euphonisk, Forskjel; ogsaa i Sanskrit er Ligheden den samme i den almindeligste Form. For en Dannelse af Accusativ paa *n* (*an*) tilstaaer jeg ikke at kunne gjøre Rede; men det Afvigende ligger her udentvivel i Pluralisbetegnelsen, der under Indvirkning af Opfattelsen som Subject og Object blev forskjellig. Noget lignende finder Sted i første og anden græske og latinske Declination, hvor Accusativ aabenbart har samme Mærke som i 3die (*s*) men her forenet med Stammens Vocal til *os*, *as*, *ous*, *as*, medens i Subjectsforholdet en anden Pluralisbetegnelse (*i*) finder Sted.

Det er maaskee en ikke ganske uinteressant Bemærkning, at ved den her givne Fremstilling af den i Begreb og tildeels i Form ringe Afstand imellem Nominativ og Accusativ bliver det langt mindre paafaldende, at i flere Sprog, som Nygræsk og Dansk, den gamle Accusativ er bleven til Nominativ. Det Samme er skeet i Italiensk; thi *ponte*, *nouovo* ere ikke de gamle Ablativer, hvis Omstempling til Nominativer medrette kunde synes paafaldende, men Accusativer med Udeladelse af den svage M-Lyd.

Endelig have vi i den betragtede Udhævelse af Subjectet atter fundet en Maade, hvorpaa en af Phantasien foretagen Classification af Forestillingerne kunde gjöre sig gjeldende i et Sprog saaledes, at dens Analogie med Kjönsudviklingen i vore Sprog oversaaes, fordi den ikke viste sig i andre Ord, der havde Relation til Substantivet.

Jeg önsker, at denne Udvikling ikke maa have forfeilet sin Hensigt, ved Oplysningen af en Række sammenhørende Phænomener, foruden at skaffe Indsigt i disses egen Sammenhæng, tillige at give et Bidrag til at betegne Sprogudviklingens labyrinthiske Gang, der vel aldrig følger en Enkelts Lune, men ligesaalidet en overveiet og beregnet Retning, og til at vise de Tilfældigheder, der herpaa have Indflydelse. Meget vilde kunne udföres videre og i större Sammenhæng af den, der kunde optage alle vor Sproglægts Forgreninger eller dog de vigtigste i Undersögelsen, men, for ikke at omtale den slaviske Stamme, vilde jeg allerede i de germaniske Sprogs ældre Former have været saa afhængig af andres Angivelser og saa blottet for Oversigt over den hele Sprogtypus, at jeg ikke har villet tage Hensyn dertil. Undersögelsen vil, gennemfört i dem, efterwise en talrig Mængde Modificationer, afvigende i det Enkelte fra den Form, jeg har fremstillet i Sanskrit, Græsk og Latin, men ikke modsige, hvad her er yttret i Almindelighed.
